

A. SZABÓ MAGDA

Hantai Simon végső csöndje

okasodnak művészhalottaink a párizsi temetőben, véglegesen búcsúzik a huszadik század.

A montmartre-i temetőben 1999 óta nyugszik bambuszjel alatt Rozsda Endre. Nevének betűi szinte lebegnek a követ helyettesítő áttetsző lapon, átszalad rajta a tekintet, át a gondolat. Egészen találkozásunkig, ott a műtermében, alig két hónappal a halála előtt. Órákon át beszélt: gyermekkorra mozaikjairól, Csontváryról, a Rákóczi út árkádjairól. Nyolc év múlva a Bateau Lavoir, a legendás „hajómosoda” másik magyar lakója, Csernus Tibor is kiköltözött a szívének oly kedves montmartre-i sírkertbe.

A Père Lachaise-ben 2001-ben vettünk végső búcsút Pierre Székelytől, akit a váratlan halál előtti hónapokban egyetlen gondolat foglalkoztatott: szeretett volna hazatérni szülőföldjére, s nem üres kézzel. Általa választott művei kísérték volna útját. A honi hivatalosság hezitált. Kellenek nekünk? A halál eldöntötte: a hazának szánt szobrok már soha nem érkezhettek Magyarországra.

A több mint 40 éve a montparnasse-i temetőben nyugvó Réth Alfréd sírján a név már alig olvasható, itthon csak kései feltámadása, 2003-as nagy tárlata óta kezdik újratanulni a nevét. A világ fotóművészetének két magyar nagysága Brassai (Halász Gyula) és a múlt évben elhunyt Lucien Hervé (Elkán László) is itt nyugszik, s mostantól újabb nevet kell múlt időben mondanunk, ebben a temetőben is új sírhoz járulunk, Hantai Simonéhoz.

„Jó lenne egyszerűen elmenni, Ferenc” – idézte festőbarátja több mint tíz évvel azelőtti mondatát Juhász Ferenc Budapesten, 2008. szeptember 26-án, az Erdész-Maklár Galéria Hantai-kiállításának megnyitóján.

„Ez a kiállítás-megnyitó, akár a temetés. Halál. Pokoltalan” – kezdte megindító búcsúját a költő földijétől, szellemi testvérétől. Körülötte Hantai-képek, az itthon föllelhetőkől. A galériatulajdonos Maklár Kálmán fáradhatatlan ügyszeretetének, érték-tiszteletének köszönhetően magángyűjteményekből, múzeumokból, raktárak mélyéről előkeresztetett művek a negyvenes évekből az utolsóig. S vitrinekben a *Halott feketerígó*, *A csörgőkígyó szeme*, *A tízmilliárd éves szív*, Hantai-borítós Juhász Ferenc-kötetek, a barátság, a gondolati közösség életen túli jelei.

Alig két héttel azelőtt adták hírül a szűkszavú magyar tudósítások: 2008. szeptember 12-én, életének 86. évében, párizsi otthonában elhunyt Hantai Simon, az 1949 óta Franciaországban élt festőművész.

Franciaországban és a világ művészeti életében a huszadik század második felének egyik legnagyobb hatású alkotóját tisztelték benne. Több mint hatvan művét

őrzi a Pompidou Központ és Párizs város Modern Művészeti Múzeuma, számos képe található jelentős vidéki gyűjteményekben és szerte a világban a New York-i Guggenheim Múzeumtól a Vatikánig. Halálakor Christine Albanel kulturális miniszter búcsúüzenetében országa háláját fejezte ki azért, hogy a nagy magyar a francia földet választotta élete és alkotása helyéül, napi- és hetilapok méltatták egész oldalas cikkekben életművének jelentőségét.

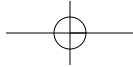
Ahogy itthon a személytelen hírugynökségi közlemény kötelességszerűen, szinte változtatás nélkül végigfutott a médián, jelzés értékű volt: pontosan mutatta, mennyire nem tudjuk, ki távozott.

A biai sváb fiú előképzettség nélkül robbant be a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. Cserba Júliától tudjuk, hogy élete végéig műtermében őrizte 1939-ben festett *Krisztusát*, tán maga számára is emlékeztetőül, soha ne feledje milyen messziről indult. Az emléktárlaton is látott, 1946-os *Baráti társaság* – amelyre önmagát is odafestette – mintha a falusi fotók naiv, lencsével szembenéző alakjait idézné, közülük Reigl Judit számára is Franciaország jelenti majd a második hazát. 1948-ban Hantai Simon már Rómában van, állami ösztöndíjjal. Ott vette meg egy festményét az akkor Pulitzer-díjat kapott Norman Mailer. „A Tevere partján ültünk éppen, odajött a postás az értesítéssel” – idézi Juhász Ferenc 2001-es *Horgonyok* című írásában. Bejárta Olaszországot, majd tán természetes is, hogy főiskolás művészi vonzalmait követve – Matisse, Bonnard volt rá nagy hatással – a művészetek akkori fővárosába, Párizsba indult. S vonzaskörében maradt élete végéig, akkor is, amikor a fontainebleau-i erdőben lévő tanya volt az otthona, istállója a műterme.

Az első évek nyomora után André Breton fedezi fel, „tíz évente egyszer ha látunk ilyen indulást” – mondja lelkesülten. 1953-ban Hantainak már önálló kiállítása van a szürrealisták galériájában, a L'Étoile scellée-ben. De Breton azt is elmondja, szinte kényszerítenie kellett rá a fiatal festőt, annyira irtózott a galériák üzleti szellemétől. Útjaik néhány év múlva szétválnak, Hantai számára már idegen a bretoni ortodox szürrealizmus, meghatározó új festői élmények más út keresésére indítják.

Rendületlen kísérletező, de nem a kísérletért, az újdonságért magáért. Az ő modernitásának gyökerei vannak. Lényében ott vannak a biai múlt archaikus paraszti tárgyai, életmozzanatai, ott a mély egyházon, egyházakon túlmutató szakralitás (1958-as kiállításának címei szinte az olvasott művek bibliográfiáját adják: Szent Bernát *De diligendo Deo*, Eckhart mester *O Tripartitum*, Denys l'Aéropagite *Théologie mystique*). Mintha a bartóki gondolat formálódna képpé.

1960-tól „hajtogatja” vásznait: az összegyűrt vagy összehajtogatott felület egy részét befesti, a széthajtott, kifeszített anyagon aztán olyan geometrikus formák rajzolódni ki, amelyeknek a fehérén maradt részek adnak ritmust. Ő volt az első festő, aki élő anyagnak tekintette a vásznat, azt vallva, annak kell létrejönnie, amit a festmény vár tőle, azaz a mű hozza létre a kompozíciót. Sorozatai aszerint változtak, hogy szabályosan vagy szabálytalan formában hajtogatta, gyúrte, préselte anyagát, vagy szabályos távolságokban csomókat kötött rájuk. Egyik sorozatát *Meun*-ről, a fontainebleau-i tanyáról nevezte el, majd éveken keresztül készültek

a *Tabula-sorozat* darabjai: a vásznanon végelethatatlan hálóban csomók nyomai, sok egyformának tűnő apró monokróm négyzet, amelyek között azonban az anyag és festék kiszámíthatatlan egymásra hatása folytán mégsincs két azonos. A latin eredetű *tabula* meghatározó személyes tartalmat is hordoz, felidézi a *tablier-t*, a *kötényt* is: édesanyja szabályos kockákba mángorolt sötét kékfestő kötényét.

1976-ban a párizsi Modern Művészeti Múzeumban rendezett életmű-kiállításán életrajz gyanánt két képet tett egymás mellé: egy *Tabula-reprodukciót* és egy megkopott fotót édesanyjáról, rajta a svábkötény.

Minden oka meglenne az elégedettségre, elismert nagy művész, az absztrakció megújítójaként tartják számon, de őt kétségek gyötrik, bénítja a siker felületessége, a világ merkantilizmusa. Több mint három évig nem nyúl ecsethez.

S bár 1981-ben újabb nagy kiállítása lesz a Pompidou Központban, egy évre rá pedig a Velencei Biennálén nyolc év *Tabuláival* ő képviseli Franciaországot, 1982-ben befejezi, nem fest többé.

Megsemmisítésre ítélt vásznait kertjében eltemette, s ha némelyiknek idő múltán megkegyelmezett, tetszéssel szemlélte a föld munkáját az újra kiásott műveken.

A 90-es évek közepéig valójában dolgozott még, pontosabban átdolgozott. Régi képeit feldarabolva hozott létre szitanyomatokat, ők lettek a *Meghagyottak*.

Ameddig alkotott, az abszolútum keresése vezette. Időn kívüli tökéletesség-igénye, létgyötrődései, a művészet fogyasztási cikké válása, a világ sekélyesedése egyre távolították a külső világtól, csendfalat épített maga köré.

S amikor már régen nem hozott létre új művet, amikor – Juhász Ferenc szép képét idézve – már ráégett a magány a szívére, a költő-drámaíró Hélène Cixous szóra, pontosabban levelezésre bírta Hantai Simont, mikor elküldte neki lírai valomását a *Kötényről*. „Anyámat érintetted, s egész gyermekkorom megmozdult, feltört bennem. Soha nem gondoltam, hogy beszélni fogok még róla, én épp csak küldtem neked egy fényképet róla és a kötényről. Mert egy kép minden szó helyett szól” – írta 2003 decemberében. És 2005 januárjában megjelent a könyv, benne Hélène Cixous Hantairól szóló írásai és kettejük levelezése. A címe: *Hantai Simon köténye*.

A montparnasse-i temető földjében, Baudelaire igazi sírja mellett új halott fekszik. Tudjunk róla, hogy a miénk is. S mormoljuk magunkban az itt maradt költőbarát sorait:

*Simon, Simon: hát így fogunk elmenni?
A világpokol csak ennyi, csak ennyi, csak ennyi?
A kereszt-hurcoló kapott-e bőséget inni, enni?
Izsópon véres fogsoráig fölnyújtott ecetes szivacsot.
És semmi elmúlást, semmi ígét, semmi holnapot.*

